

Propuštanje i posljedice propuštanja preduzimanja procesnih dužnosti sudskog vještaka u parničnom postupku

Stojana Petrović

magistar pravnih nauka, viši asistent, Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina, s.petrovic@pravobl.org

Sažetak: Autor u radu polazi od teze da, za razliku od parničnih stranaka koje u postupku imaju procesna ovlaštenja, vještak u parničnom postupku ima određene procesne dužnosti, od trenutka kada sud odredi izvođenje dokaza vještačenjem. Osim toga, autor se u radu bavi i uporednopravnom analizom modaliteta i značaja propuštanja preduzimanja procesnih dužnosti od strane vještaka, propuštanjima stranaka i suda koja u parničnom postupku pogađaju vještaka, kao i iznošenjem argumentacije kojom se potvrđuje polazna hipoteza, da propuštanje vještaka u parničnom postupku nema isti značaj, niti iste posljedice kao propuštanje parničnih stranaka.

Ključne riječi: sudski vještak, parnični postupak, propuštanje, posljedice propuštanja.

Primljen / Received: 23. avgust 2016. / August 23, 2016

Prihvaćen / Accepted: 9. septembar 2016. / September 9, 2016

UVOD

Iako se, danas, učešće sudskog vještaka u parničnom postupku smatra uobičajenim uvijek kada je potrebno utvrditi činjenice za koje je potrebno stručno znanje kojim sudija ne raspolaže, u početnom razvoju sudstva, učešće vještaka bilo je rijetko, jer su sudije smatrane sveznajućim, te im nisu trebali stručnjaci pri utvrđivanju relevantnih činjenica. Razvojem ljudskog društva, ali i nauke, te pojavom stručnjaka u određenim naučnim oblastima, postojanje sveznajućeg sudije postaje upitno. Tako se, već u starom Egiptu, na ročište počinju pozivati ljekari u državnoj službi da, u slučaju tjelesnih povreda, odrede stepen oštećenja, a u postupku uređenja međe između susjednih nepokretnosti počeli su da učestvuju geometri. Danas, potreba za angažovanjem vještaka iz raznih oblasti, kao dokaznog sredstva u parničnom postupku, postaje gotovo nezaobilazna uvijek kada je potrebno utvrditi činjenice za koje je potrebno stručno znanje kojim sudija ne raspolaže.

Kako teret dokazivanja u parničnom postupku leži na strankama, sud može, na prijedlog stranke, odrediti izvođenje dokaza vještačenjem, kada je, radi utvrđivanja ili razjašnjenja određene činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.¹ Iz ove zakonske odredbe jasno je da učešće vještaka u parničnom postupku ipak nije pravilo, već izu-

zetan slučaj utvrđivanja činjenica od strane suda uz pomoć stručnog fizičkog, ili pravnog lica. Osim toga, iako učešće vještaka u parničnom postupku određuje sud, on to, u pravu Republike Srpske, čini na prijedlog stranaka i u obimu koji stranka predloži, a polazeći od temeljnog načela parničnog postupka – načela dispozitivnosti. Ovo iz razloga što učešće sudskog vještaka u parničnom postupku, iako doprinosi lakšem i preciznijem utvrđivanju odlučujućih činjenica, ipak podrazumijeva i povećanje troškova postupka, koje konačno snosi stranka koja izgubi parnicu, pri čemu se, sve do donošenja presude, ne može znati da li će to biti tužilac ili tuženi.²

² Uporednopravno gledano, Zakon o parničnom postupku Srbije („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 72/11, 49/13- odluka Ustavnog suda, 74/13-odluka Ustavnog suda, 55/14), u daljem tekstu ZPP Srbije, polazeći od načela oficijelnosti, u čl. 262. propisuje mogućnost da sud odredi izvođenje dokaza vještačenjem po službenoj dužnosti, ako je to propisano zakonom. Iako ZPP RS ne poznaje izričitu odredbu o izvođenju dokaza vještačenjem po službenoj dužnosti, ova situacija je, u praksi, moguća. Naime, Porodični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 54/02, 41/08) u čl. 36. st. 2. predviđa, kao izuzetak, mogućnost da sud u vanparničnom postupku dozvoli zaključenje braka maloljetniku starijem od 16 godina, pod određenim uslovima. U tom smislu, Zakon o vanparničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 36/09), u čl. 76. st. 2. propisuje da će sud prije donošenja rješenja kojim se daje saglasnost za zaključenje braka maloljetnom licu pribaviti nalaz i mišljenje zdravstvene ustanove i mišljenje nadležnog organa starateljstva. Detaljnije o organu starateljstva u funkciji obaveznog vještaka, čiji je nalaz i mišljenje sud u vanparničnom postupku dužan pribaviti, vidjeti Stanković G., Procesni

¹ Čl. 147. Zakona o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, 61/13), u daljem tekstu ZPP RS.

Pitanje istraživanja koje su procesne dužnosti sudskog vještaka, kao i posljedice njihovog propuštanja u parničnom postupku značajno je i zanimljivo iz razloga što se do sada veoma mali broj autora u pojedinačnim naučnim radovima, bavio pitanjima propuštanja i procesnim posljedicama propuštanja vještaka u parničnom postupku.

DUŽNOSTI VJEŠTAKA U PARNIČNOM POSTUPKU

Dužnosti vještaka u parničnom postupku propisane su odredbama zakona, dok neke od njih vještaku, na osnovu zakonskih odredaba, određuje sud. Iako sud svojim rješenjem određuje izvođenje dokaza vještačenjem, stranka je dužna da u prijedlogu naznači predmet i obim vještačenja, te da predloži lice koje će izvršiti vještačenje.³

Sa druge strane, zakonodavac propisuje da, ako sud, na prijedlog stranke, odredi izvođenje dokaza vještačenjem, uvijek će odrediti rok u kojem vještak treba da pripremi i dostavi svoj nalaz i mišljenje.⁴ Ukoliko uvaži prijedlog stranke, sud, prilikom određivanja izvođenja dokaza vještačenjem, rješenjem nalaže vještaku obim i predmet vještačenja, te rok za podnošenje pismenog nalaza i mišljenja.⁵ Pri određivanju ovog roka sud će voditi računa o tome da pismeni nalaz i mišljenje mora dostaviti strankama najkasnije osam dana prije održavanja ročišta za glavnu raspravu.⁶

Vještak je dužan pristupiti ročištu za glavnu raspravu, ukoliko je od suda pozvan. Vještak, prije svega, ima dužnost da u roku⁷ i po pravilima struke, zakona i drugih propisa i međunarodnih standarda⁸ izradi svoj pismeni nalaz i mišljenje. On je ovaj nalaz i mišljenje dužan obrazložiti pred sudom samo ukoliko bude uredno pozvan na ročište za glavnu raspravu. Naš zakonodavac propisuje da će sud, na ročište za glavnu raspravu, između ostalog, pozvati svjedoke i vještake, koje je na pripremnom ročištu odlučio da pozove.⁹ Iz ove odredbe, moglo bi se zaključiti da dužnost pristupanja ročištu za glavnu raspravu ima svaki vještak kojeg je sud uredno pozvao, a zakonodavac upućuje sud da na ročište za glavnu raspravu pozove svakog vještaka kojeg je odredio da učestvuje u parnici.¹⁰ Sud je, prilikom poziva-

nja vještaka na ročište za glavnu raspravu, dužan upozoriti vještaka o posljedicama izostanka sa ročišta¹¹, a koje su propisane odredbom člana 411. st. 1. ZPP RS, a o čemu će više biti riječi u dijelu ovog rada o posljedicama propuštanja procesnih dužnosti vještaka.

Zakonodavac propisuje i to da vještak uvijek mora da obrazloži svoje mišljenje¹², te da vještak svoj pismeni nalaz i mišljenje uvijek dostavlja sudu prije rasprave, ukoliko sud ne odredi drugačije.¹³ Vještak je, takođe, dužan blagovremeno izraditi svoj jasan, potpun i neprotivriječan nalaz i mišljenje.¹⁴

PROPUŠTANJE I POSLJEDICE PROPUŠTANJA U PARNIČNOM POSTUPKU

Načelo dispozitivnosti u parničnom postupku protivi se zakonskom nametanju parničnim strankama dužnosti da preduzimaju procesne radnje na koje su ovlašćene. Stoga, svaka stranka u postupku, pojedinu procesnu radnju preduzima rukovodeći se isključivo sopstvenim procesnim interesom. Ukoliko stranka i propusti da preduzme neku od tih radnji, na posljedice koje je pogađaju smatra se da pristaje u trenutku svog propuštanja.¹⁵

Propuštanje i posljedice propuštanja procesnih

čiti to da je vještak dužan odazvati se pozivu suda da pristupi ročištu za glavnu raspravu. Sud će uvijek pozvati vještaka da usmeno izloži svoj nalaz i mišljenje, kojom prilikom se i strankama, a i sudu, daje mogućnost da eventualno razjasne neke dileme, koje mogu proizaći iz pismenog nalaza i mišljenja vještaka. To definitivno proizlazi iz odredbe čl. 96. st. 1. ZPP RS. Tako i Medić D., Reforma parničnog postupka u Bosni i Hercegovini, Godišnjak Pravnog fakulteta u Banjoj Luci, br. 30/07, str. 194.

Uporodno pravno gledano, i ZPP Srbije, u čl. 309. st. 5, te Zakon o parničnom postupku Hrvatske („Narodne novine“, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14), u daljem tekstu ZPP Hr, u čl. 293. st. 3. propisuje da će sud na ročište pozvati, između ostalog, i vještake koje je odlučio pozvati na glavnu raspravu. Ali, ZPP Hr propisuje i to da su određeni vještaci dužni odazvati se pozivu suda i iznijeti svoj nalaz i mišljenje. (čl. 253.). Međutim, ovu odredbu ne bi trebalo tumačiti na način da su samo neki vještaci dužni usmeno pred sudom iznijeti svoj nalaz i mišljenje, već na način dasu svi vještaci, koji su određeni od strane suda da učestvuju u postupku, dužni odazvati se pozivu suda. Zakonodavac u Hrvatskoj prihvatio je načelo usmenosti, kao primarno načelo, kada je u pitanju izvođenje dokaza vještačenjem. To proizlazi iz odredbe čl. 260. ZPP Hr, kojom se propisuje da će sud odrediti hoće li vještak iznijeti svoj nalaz i mišljenje samo usmeno na raspravi, ili ih podnijeti i u pismenom obliku prije rasprave. Ako odluči da vještak nalaz i mišljenje podnese i u pismenom obliku, odrediće mu rok za to, koji ne može biti duži od 60 dana. Sud će nalaz i mišljenje dostaviti strankama najkasnije 15 dana prije zakazanog ročišta.

¹¹ Čl. 96. st. 2. ZPP RS.

¹² Čl. 154. st. 2. ZPP RS.

¹³ Čl. 154. st. 1. ZPP RS.

¹⁴ Čl. 155. st. 2. ZPP RS.

¹⁵ Detaljnije o stranačkom propuštanju vidjeti Kopanja S., Pravne posljedice stranačkog propuštanja u parničnom postupku Republike Srpske, Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, br. 03/13. str. 223-239.

položaj centra za socijalni rad kao organa starateljstva u građanskom sudskom postupku, Saradnja suda i organa starateljstva u primeni novih porodičnih zakona, Beograd, 1984. str. 74-89.

³ Čl. 148. st. 1. ZPP RS.

⁴ Čl. 82. st. 1. ZPP RS.

⁵ Čl. 150. ZPP RS.

⁶ Čl. 82. st. 2. ZPP RS.

⁷ Ne samo ZPP RS, već i Zakon o vještacima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 16/05, 65/08), u daljem tekstu ZV RS propisuje da je vještak dužan pridržavati se roka koji mu je utvrđen za izvršenje poslova vještačenja. (čl. 33. st. 1. ZV RS).

⁸ Čl. 29. ZV RS.

⁹ Čl. 96. st. 1. ZPP RS.

¹⁰ Sa druge strane, odredba čl. 151. ZPP RS, na prvi pogled, kontradiktorno odredbi čl. 96. st. 1. propisuje da se vještak uvijek poziva na ročište za glavnu raspravu, uvodeći time i načelo usmenosti kao obavezujuće prilikom izvođenja dokaza vještačenjem. Ipak, pravilno bi bilo zaklju-

dužnosti vještaka u parničnom postupku

Ukoliko ga sud angažuje, vještak u parničnom postupku nema položaj stranke. Zbog toga se, na preduzimanje dužnosti vještaka, i ne primjenjuje načelo dispozitivnosti, pa vještak nema procesna ovlaštenja, već samo procesne dužnosti i prava (pravo na nagradu, pravo na naknadu troškova, pravo da zahtijeva da bude oslobođen dužnosti vještačenja iz opravdanih razloga, i dr.). Propuštanje vještaka da preduzme neku od procesnih dužnosti koje mu nameće zakon, odnosno koje mu odredi sud, nema iste posljedice, koje proizvodi propuštanje stranaka u parničnom postupku.

Stranke su u parnici ravnopravne, te svaka od njih predstavlja „gospodara“ svakog svog procesnog zahtjeva, odnosno ovlaštenja. Posljedice propuštanja bilo koje stranke u parničnom postupku pogađaju isključivo tu stranku, izuzev stranačkog propuštanja koje bi se moglo podvesti pod institut zlostrebe procesnih ovlaštenja stranaka.¹⁶ Sa druge strane, vještak u parnici učestvuje u svojstvu stručnjaka koji, svojim stručnim znanjima i sposobnostima, treba da pomogne sudu da utvrdi odlučujuće činjenice.¹⁷ Kao takav, vještak učestvuje u tuđoj parnici, te njegova propuštanja, uopšteno posmatrano, ne pogađaju neki njegov procesni interes u parnici, jer ga on i nema, već isključivo stranke u postupku. Zbog toga je zakonodavac i regulisao propuštanja vještaka, i posljedice tih propuštanja, na način da se vještaku onemogućuje da time odugovlači postupak, ili da ugrožava procesne interese neke od stranaka u postupku. Izuzetak predstavljaju adhezioni postupci, u kojima se vještak pojavljuje kao *ad hoc* stranka, a o kojima će biti riječi u dijelu o vraćanju postupka u predašnje stanje po prijedlogu vještaka.

U prethodnom dijelu ovog rada, razmatrane su procesne dužnosti vještaka. Polazeći od toga, moguće je identifikovati i posljedice njihovog propuštanja od strane vještaka.

Zakonodavac propisuje da je vještak dužan da se odazove pozivu suda i da iznese svoj nalaz i mišljenje, uz mogućnost da sud vještaka oslobodi ove dužnosti iz razloga iz kojeg svjedok može uskratiti svjedočenje ili odgovor na neko pitanje, odnosno iz drugog opravdanog razloga.¹⁸ Ukoliko vještak bez opravdanog razloga odbije da vještači, sud će ga novčano kazniti novčanom kaznom od 100 do 1.000 konvertibilnih maraka.¹⁹

Sud u svom dokaznom rješenju određuje ime, prezime i zanimanje vještaka, predmet spora, obim i predmet vještačenja, rok za podnošenje pismenog nalaza i mišljenja.²⁰ Pri određivanju ovog roka, sud će voditi računa o tome da pismeni nalaz i mišljenje mora dostaviti strankama najdavnije osam dana prije održavanja ročišta za glavnu ra-

spravu.²¹ Dakle, rok u kojem je vještak sudu dužan podnijeti pismeni nalaz i mišljenje je sudski, ali je on određen i uslovljen zakonskim rokom od osam dana prije održavanja ročišta za glavnu raspravu, u kojem je sud dužan strankama dostaviti njegov pismeni nalaz i mišljenje.²²

Osim toga, zakonodavac jasno propisuje da, vještak svoj pismeni nalaz i mišljenje uvijek dostavlja sudu prije rasprave, ukoliko sud ne odredi drugačije.²³ Ukoliko vještak ne dostavi nalaz i mišljenje u ostavljenom roku, sud će, po isteku roka koji strankama ostavi da se o tome pismeno izjasne, odrediti drugog vještaka.²⁴ Dakle, iako se u ovom slučaju radi o propuštanju sudskog roka od strane vještaka, neblagovremenost vještaka u dostavljanju svog nalaza i mišljenja, ne dovodi do produženja ovog roka, već dovodi do određivanja drugog vještaka od strane suda, nakon pismenog izjašnjenja stranaka. Zakonodavac je, u ovom slučaju propustio da reguliše to da će se ova odredba primijeniti u slučaju da vještak, *bez opravdanog razloga*, propusti da sudu blagovremeno dostavi svoj nalaz i mišljenje. Zbog toga se postavlja pitanje, kako riješiti situaciju kada vještak iz opravdanog razloga propusti da dostavi sudu svoj nalaz i mišljenje, te o tome obavijesti sud tek nakon što sud odredi drugog vještaka. ZPP RS ne reguliše mogućnost da vještak, prije nego što propusti rok koji mu je sud odredio za dostavljanje nalaza i mišljenja utvrdi da neće stići dostaviti blagovremeno nalaz i mišljenje, te o tome ranije obavijesti sud i predloži produženje ostavljenog roka.²⁵ Iz navedene

²¹ Čl. 82. st. 2. ZPP RS.

²² Zakonodavac je u Srbiji preciznije propisao da rok za podnošenje sudu nalaza i mišljenja vještaka ne može da bude duži od 60 dana. (čl. 269. st. 3. ZPP Srbije). Takođe je propisano i to da vještaci u Srbiji svoj pismeni nalaz i mišljenje podnose sudu najkasnije 15 dana prije ročišta, a da sud dostavlja strankama nalaz i mišljenje najkasnije osam dana prije zakazane rasprave. (čl. 270. st. 1. i 2. ZPP Srbije).

²³ Čl. 154. st. 1. ZPP RS.

²⁴ Čl. 155. st. 1. ZPP RS.

²⁵ Sa druge strane, ova mogućnost predviđena je odredbom čl. 33. st. 2. ZV RS, koji propisuje da, ako vještak, iz objektivnih razloga, ne može završiti vještačenje u utvrđenom roku, dužan je podnijeti organu ili sudu koji je odredio vještačenje odmah, a najkasnije deset dana prije isteka roka, izvještaj o razlozima zbog kojih nije u mogućnosti dovršiti vještačenje, kratki prikaz rezultata do tada obavljenih radnji, kao i navesti rok do kojeg će obaviti vještačenje, osim ako je drugačije predviđeno pravilima postupka. Primjeljujući i odredbu ZPP RS, nakon što se vještak sudu obrati ovakvim obavještenjem, sud će procijeniti objektivnost i opravdanost razloga zbog kojeg vještak nije u mogućnosti završiti vještačenje u roku, te će obavijestiti o tome stranke, a nakon njihovog pismenog izjašnjenja i procijeniti da li će odrediti drugog vještaka ili ne. Iz navedene odredbe ZPP RS, posmatrajući je samu za sebe, mogao bi se izvesti zaključak da će sud uvijek, u ovakvom slučaju, kada vještak ne dostavi blagovremeno nalaz i mišljenje odrediti drugog vještaka. Međutim, imajući u vidu i navedenu odredbu ZV RS, kao odredbu *lex specialis*, za zaključiti je da će sud prvo razmotriti opravdanost razloga zbog kojeg vještak nije u mogućnosti izvršiti blagovremeno svoju dužnost dostavljanja sudu nalaza i mišljenja, te će, u zavisnosti od toga, kao i od izjašnjenja samih stranaka, odlučiti da li će vještaku odrediti novi rok za postupanje, ili će odrediti drugog vještaka. ZV RS, takođe propisuje i to da je, u složenijim vještačenjima, u kojima je određen duži rok za vještačenje, vještak dužan podnijeti organu koji

¹⁶ Detaljnije o tome vidjeti Janevski A., Rakočević M., Ovlaštenje ili dužnost stranaka da raspravljaju pred sudom, Zbornik radova „Vladavina prava i pravna država u regionu“, Istočno Sarajevo, str. 339-354.

¹⁷ O procesnom položaju vještaka u parničnom postupku, detaljnije vidjeti Račić R., *Parnično procesno pravo*, Banja Luka, 2008. str. 182.

¹⁸ Čl. 152. ZPP RS.

¹⁹ Čl. 411. st. 2. ZPP RS.

²⁰ Čl. 150. ZPP RS.

zakonske odredbe nije jasno ni to da li bi stranka koja je predložila vještaka koji nije dostavio blagovremen nalaz i mišljenje mogla u svom pismenom izjašnjenju predložiti sudu produženje roka za dostavljanje nalaza i mišljenja od strane vještaka, ukoliko je on rok propustio iz opravdanih razloga, ali kako zakonodavac tu mogućnost izričito ne isključuje, za pretpostaviti je da ona u praksi postoji.

Komitet ministara zemalja članica Savjeta Evrope donio je 28. februara 1984. g. Preporuku br. R (84)5 – O načelima građanskog postupka za unapređivanje ostvarivanja pravde, na osnovu čl. 15 (R) Statuta Savjeta Evrope. Preporukom se navodi da je sudu potrebno obezbijediti ovlaštenja potrebna za efikasnije vođenje postupka. Radi ovoga, utvrđena su određena načela. U tom smislu, navodi se da sankcije umanjena naknade, plaćanja troškova, ili naknade štete, te disciplinska sankcija koju bi izricao sud ili profesionalna organizacija, treba da postoje i za sudskog vještaka, koji ne podnese nalaz, ili neopravdano kasni sa podnošenjem nalaza.²⁶ Iz navedenog, jasno je da je nacionalno procesno zakonodavstvo usvojilo navedeno načelo.

Za vještaka koji ne dostavi svoj nalaz i mišljenje u ostavljenom roku, zakonodavac propisuje novčanu kaznu, koju će sud izreći u rasponu od 100 do 1.000 konvertibilnih maraka.²⁷ Iz načina formulacije zakonske odredbe, nameće se zaključak da će sud uvijek izreći novčanu kaznu vještaku koji blagovremeno ne dostavi nalaz i mišljenje. Stoga se može postaviti pitanje kako će sud postupiti ukoliko vještak, iz opravdanog razloga, blagovremeno ne podnese svoj pismeni nalaz i mišljenje sudu.

Ista zakonska odredba propisuje i to da, ako vještak dostavi nalaz i mišljenje koji su nejasni, nepotpuni ili protivrječni sami sebi ili izvedenim okolnostima, sud će pozvati vještaka da ih dopuni, odnosno ispravi, i odrediti rok za ponovno dostavljanje nalaza i mišljenja.²⁸ Ukoliko vještak ni po pozivu suda ne dostavi potpuni razumljiv nalaz i mišljenje, sud će, uz prethodno izjašnjenje stranaka, odrediti drugog vještaka.²⁹

Iako zakonodavac propisuje da će sud uvijek pozvati vještaka na ročište za glavnu raspravu, ukoliko vještak ne pristupi, ročište će se ipak održati.³⁰ Izuzetno od ovoga, sud može, na prijedlog stranaka odložiti raspravu i zakazati novo ročište na koje će ponovo pozvati vještaka, ako utvrdi da je njegovo prisustvo na raspravi neophodno radi razjašnjenja ili dopune nalaza i mišljenja.³¹ Iz ove zakonodavne odredbe proizlazi to da propuštanje vještaka da pristupi zakazanom ročištu ne proizvodi procesne posljedice po stranke ili parnični postupak, osim kada je prisustvo vještaka neophodno radi razjašnjenja nalaza i mišljenja. Ipak, izostanak vještaka sa zakazanog ročišta proizvodi procesne posljedice po samog vještaka, u smislu odredbe, kojom zakonodavac propisuje da će sud novčanom kaznom od 100 do 1.000 konvertibilnih maraka kazniti vještaka koji ne dođe na ročište iako je uredno pozvan, a izostanak ne opravda.³²

Sud će, na zahtjev stranke, narediti vještaku da naknadi troškove koje je prouzrokovao svojim neopravdanim nedostavljanjem nalaza i mišljenja, neopravdanim izostankom, odnosno neopravdanim odbijanjem da svjedoči.³³ Ako vještak naknadno opravda svoj izostanak, sud će opozvati rješenje o kazni, a može vještaka sasvim ili djelimično, osloboditi od naknade troškova. Sud može opozvati svoje rješenje o kazni kad vještak naknadno pristane da pristupi ročištu za glavnu raspravu.³⁴

Vještak je dužan i da svoje mišljenje izradi *lege artis*, odnosno savjesno i prema pravilima nauke i vještine, a na šta će ga sud upozoriti u pozivu za ročište za glavnu raspravu. Ukoliko je vještak izradio lažni nalaz i mišljenje, te sud na tome zasnuje svoju odluku, stranka je ovlaštena nadležnom sudu uložiti vanredni pravni lijek ponavljanje postupka.³⁵

Vještak je, takođe, dužan čuvati, kao službenu tajnu, povjerljivost podataka koje sazna prilikom vršenja dužnosti vještaka. On te podatke može iznijeti jedino u okviru vršenja dužnosti vještaka³⁶, a o čemu će ga upozoriti sud. Odavanje službene tajne i povjerljivih podataka od strane vještaka nije obuhvaćeno disciplinskom, već krivičnom odgovornošću vještaka.

Upravno-pravna kontrola rada vještaka

Sve navedene kazne, koje sud izriče vještaku usljed propuštanja preduzimanja svojih procesnih dužnosti u parničnom postupku, predviđene su odredbama procesnog zakona. Sud, prilikom izricanja vještaku neke od navedenih kazni, neće sprovoditi poseban postupak, već će mu kaznu izreći u adhezivnom postupku, u kojem se vje-

je odredio vještačenje svakog mjeseca, od dana povjerenog vještačenja kratki izvještaj o rezultatima do tada obavljenih radnji, osim ako je drugačije predviđeno pravilima postupka. (čl. 33. st. 3. ZV RS).

²⁶ Vidjeti načelo 1. st. 4. Preporuke.

²⁷ Čl. 411. ZPP RS.

²⁸ Čl. 155. st. 2. ZPP RS.

....U tom slučaju, dakle, ima se uzeti da taj vještak uopšte nije ni obavio vještačenje, pa se novoodređeno vještačenje ima tretirati kao jedino vještačenje provedeno u toku postupka, a raniji nepotpuni nalaz i mišljenje ne može se cijeniti kao dokaz...". Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. 58 0 P 047929 13 Rev, od 06.06.2013. g.

²⁹ Čl. 155. st. 3. ZPP RS. Zakonodavac u Republici Srpskoj nije propisao elemente koje mora da sadrži nalaz i mišljenje vještaka. Za razliku od toga, u Republici Srbiji, propisano je da pisani nalaz i vještaka mora da sadrži: obrazloženje sa navođenjem činjenica i dokaza na kojima je nalaz zasnovan i stručno mišljenje; podatke o tome gdje i kada je izvršeno vještačenje; podatke o licima koja su prisustvovala vještačenju, odnosno o licima koja nisu prisustvovala a uredno su pozvana; i podatke o priloženim dokumentima. (čl. 270. st. 3. ZPP Srbije).

³⁰ Čl. 157. st. 1. ZPP RS.

³¹ Čl. 157. st. 2. ZPP RS.

³² Čl. 411. st. 1. ZPP RS.

³³ Čl. 411. st. 3. ZPP RS.

³⁴ Čl. 410. st. 4. ZPP RS.

³⁵ Čl. 255. st. 1. tač. 4. ZPP RS.

³⁶ Čl. 34. ZV RS.

štak pojavljuje kao stranka *ad hoc*.

Osim sudske kontrole, zakonodavac predviđa i upravno-pravnu kontrolu rada vještaka. ZV RS predviđa da rad vještaka prate predsjednici sudova, odnosno organa koji vodi postupak, te da o svojim zapažanjima odnosno primjedbama i izrečenim novčanim kaznama obavještavaju Ministarstvo pravde, te predlažu utvrđivanje odgovornosti vještaka u skladu sa zakonom.³⁷ Ne samo navedena službena lica, već i stranke, odnosno punomoćnici stranaka, kao i strukovna udruženja i udruženja vještaka, mogu podnijeti primjedbe na rad vještaka Ministarstvu pravde.³⁸

Ukoliko ne donese rješenje o razrješenju vještaka, ministar pravde dostavlja primjedbe Stručnoj komisiji za sprovođenje kvalifikacionog testiranja i razgovora sa kandidatima za vještake, radi razmatranja primjedbi i predlaganja, odnosno izricanja odgovarajućih mjera.³⁹ Međutim, i nezavisno od pristiglih primjedbi na rad vještaka od strane navedenih organa, odnosno stranaka, Stručna komisija, po službenoj dužnosti, procjenjuje rad vještaka svake tri godine i predlaže, odnosno izriče odgovarajuće mjere, o čemu obavještava ministra pravde.⁴⁰ U tom smislu, komisija samoinicijativno pribavlja podatke i informacije, uključujući evidencije sudova, mišljenja strukovnih udruženja i udruženja vještaka, obavlja razgovor sa vještakom, te razgovor sa podnosiocem primjedbe, koje smatra neophodnim za periodično procjenjivanje rada vještaka, odnosno za razmatranje primjedbi ovlašćenih lica i organa.⁴¹

Kada smatra da je to potrebno, ministar pravde o primljenim primjedbama, odnosno o izrečenim mjerama obavještava strukovna udruženja i udruženja vještaka, odnosno druge institucije i ustanove.⁴²

U upravno-pravnom postupku kontrole rada vještaka nije moguće izreći kazne, koje, prema odredbama ZPP RS vještaku može izreći sud. Stručna komisija, svojim rješenjem, izriče vještaku mjere koje Zakonodavac propisuje, ukoliko vještak poslove vještačenja obavlja nestručno ili nesavjesno, odnosno ukoliko ne poštuje rokove koji su utvrđeni za izvršenje poslova vještačenja, bez opravdanog razloga, kao i kada ne poštuje sud ili stranke, ne preuzimajući odgovornost za predmet, ili kada na njegov rad ima drugih ozbiljnih prigovora, ili ako u zakonom propisanom roku ne obavijesti Ministarstvo pravde o promjeni svojih podataka. Prema ovoj odredbi, vještaku se može izreći pismena opomena, te javna opomena koja se bez odlaganja objavljuje u službenim glasilima Republike Srpske i Bosne i Hercegovine. Osim toga, Stručna komisija može Ministarstvu pravde predložiti razrješenje vještaka.⁴³ Iako navede-

ne mjere nemaju karakter kazni, koje se vještaku izriču od strane suda, one ipak imaju svoju težinu, jer ih odlikuje javnost, odnosno njihovo javno objavljivanje.

Protiv rješenja o izricanju mjere vještaku, može se uložiti prigovor ministru pravde, u roku od osam dana od prijema rješenja.⁴⁴

Zakonodavac propisuje i to da se vještak može razrješiti dužnosti ukoliko su povrede vršenja poslova vještačenja, zbog kojih je propisana neka od navedenih mjera, naročito ozbiljne prirode.⁴⁵

Prilikom izricanja mjera, naročito se uzimaju u obzir sledeće činjenice: težina učinjene povrede vršenja poslova vještačenja i njene posljedice; stepen odgovornosti; okolnosti pod kojima je povreda učinjena; dosadašnji rad i ponašanje vještaka; sve druge okolnosti koje mogu uticati na odluku o težini i vrsti mjere.⁴⁶

Za razliku od država regiona, kod nas ne postoji etički kodeks vještaka, a disciplinska odgovornost vještaka obuhvaćena je odredbama Statuta Udruženja sudskih vještaka Republike Srpske, kao profesionalnog udruženja.

PRAVO VJEŠTAKA DA U PARNIČNOM POSTUPKU PODIGNE PRIJEDLOG ZA VRAĆANJE U PREDAŠNJE STANJE

Naš zakonodavac propisuje da vještak ima pravo na naknadu troškova svog pristupa sudu, kao i na nagradu za izvršeno vještačenje. Zakon, takođe, propisuje i da će se ročište za glavnu raspravu održati i ukoliko je određeno izvođenje dokaza vještačenjem, pa vještak sudu dostavi u zakonskom roku svoj nalaz i mišljenje, ali ne pristupi ročištu za glavnu raspravu.⁴⁷ U ovom slučaju, propuštanje vještaka da pristupi zakazanom ročištu ne proizvodi procesne posljedice po stranke u smislu odugovlačenja postupka, već će se smatrati da je vještak izvršio svoju procesnu dužnost samim tim što je izvršio vještačenje po pravilima svoje struke i svoj nalaz i mišljenje blagovremeno dostavio sudu. Ipak, neodazivanje pozivu suda za ročište za glavnu raspravu proizvodi posljedice po samog vještaka, u smislu da mu sud, u posebnom adhezionom postupku, može izreći novčanu kaznu od 100 do 1.000 konvertibilnih maraka, ako je vještak uredno pozvan, a svoj izostanak ne opravda.⁴⁸

Putni troškovi, troškovi ishrane i prenočišta, te troškovi vještačenja na koje vještak, po Zakonu, ima pravo naknade iz sredstava predujmljenih kod suda,⁴⁹ po logici stvari, nastaju samo onda kada vještak pristupi ročištu. Međutim, ukoliko vještak sudu u zakonskom roku uputi svoj nalaz i mišljenje, ali ne pristupi ročištu za glavnu raspravu, ročište će se nesmetano održati, a troškovi prevoza, smještaja

³⁷ Čl. 19. ZV RS.

³⁸ Čl. 20. ZV RS.

³⁹ Čl. 21. ZV RS.

⁴⁰ Čl. 22. ZV RS.

⁴¹ Čl. 23. ZV RS.

⁴² Čl. 24. ZV RS.

⁴³ Čl. 25. ZV RS.

⁴⁴ Čl. 26. ZV RS.

⁴⁵ Čl. 27. st. 1. tač. 4. ZV RS.

⁴⁶ Čl. 28. ZV RS.

⁴⁷ Čl. 157. st. 1. ZPP RS.

⁴⁸ Čl. 411. st. 1. ZPP RS.

⁴⁹ Čl. 160. ZPP RS.

i ishrane, čiju je naknadu vještak ovlašten zahtijevati, po logici stvari neće ni nastati, pa on neće ni moći pred sudom postaviti takav zahtjev. Ostaje jedino pitanje određivanja nagrade za izvršeno vještačenje.

Kada vještak ročištu pristupi, teško je zamisliti da on, kao lice koje se pred sudom redovno pojavljuje u tom svojstvu, odmah po završetku objašnjenja svog nalaza i mišljenja, ne postavi zahtjev za naknadu troškova, nastalih usljed njegovog pristupanja glavnoj raspravi. Iako se radi o stručnjaku iz neke druge oblasti a ne pravničke, on je, u pravilu, već upoznat sa svojim zakonskim ovlaštenjem na postavljanje zahtjeva za naknadu troškova svog vještačenja odmah po završetku svog izlaganja na ročištu. Zbog toga se rijetko može desiti da njegovo postavljanje zahtjeva za naknadu troškova pristupa ročištu, zavisi od upozorenja suda.

ZPP RS ne propisuje rok za postavljanje zahtjeva za nagradu, pa takav zahtjev nije ni podložan pravnoj prekluziji, niti primjeni instituta vraćanja u predašnje stanje.

Vještak se, u svojstvu *ad hoc* stranke, može obratiti sudu zahtjevom za vraćanje u predašnje stanje i u situaciji, kada iz opravdanih razloga, propusti rok za izjavljivanje žalbe protiv rješenja o njegovom kažnjavanju u parničnom postupku.⁵⁰

PROPUŠTANJE SUDA I STRANAKA KOJE POGAĐA SUDSKOG VJEŠTAKA

Uopšteno gledano, kada je u pitanju stranačko preduzimanje procesnih radnji, propuštanje stranaka da u parnici preduzmu neku procesnu radnju procesnoppravno je relevantno samo ukoliko Zakon to predviđa.⁵¹ Cilj postojanja vremenskog ograničenja stranaka u preduzimanju njihovih procesnih ovlaštenja, kao i propisanih posljedica prekoračenja ovih vremenskih okvira, sastoji se u namjeri zakonodavca da obezbijedi da se parnični postupak okonča bez odugovlačenja i u najkraćem roku.⁵²

Sa druge strane, kada je sudski vještak u pitanju, on nema procesna ovlaštenja, već procesne dužnosti. Imajući u vidu to da, polazeći od načela dispozitivnosti, procesna ovlaštenja imaju samo parnične stranke, svi ostali učesnici u parničnom postupku, uključujući i sudske vještake, kao stručna lica, imaju procesnu dužnost preduzimanja određene parnične radnje, koju im odredi sud svojim rješenjem.

Iz izlaganja u ovom radu, jasno je da vještak, kao učesnik u postupku koji ima određene dužnosti, njihovim neizvršenjem, ili njihovim neblagovremenim izvršenjem, proizvodi određene posljedice, ne po sam postupak, jer je zakonodavac pravila postupka postavio tako da onemogućujući ostalim učesnicima da ga odugovlače, već po samog sebe, a u smislu kazni koje mu sud može izreći, odnosno

mjera, koje mu izriče Stručna komisija u upravno-pravnom postupku kontrole njegovog rada.

Ipak, nastupanje nekih od posljedica njegovog propuštanja u parničnom postupku, zavisi, ne samo od samog vještaka i njegovog postupanja u parnici, već i od stranaka, odnosno najviše od suda. Naime, iako sud određuje izvođenje dokaza vještačenjem, stranka je dužna da u prijedlogu naznači predmet i obim vještačenja, te da predloži lice koje će izvršiti vještačenje.⁵³ Ukoliko stranka to ne učini, za pretpostaviti je da će je sud, primjenjujući ovu zakonsku odredbu upozoriti i pozvati je da to učini. Sa druge strane, sud će uvijek odrediti rok u kojem vještak treba da pripremi i dostavi svoj nalaz i mišljenje.⁵⁴ Ukoliko uvaži prijedlog stranke, sud, prilikom određivanja izvođenja dokaza vještačenjem, rješenjem nalaže vještaku obim i predmet vještačenja, te rok za podnošenje pismenog nalaza i mišljenja.⁵⁵ Vještak se uvijek poziva na ročište za glavnu raspravu.⁵⁶ Ukoliko bi sud propustio da pozove i sasluša vještaka, suprotno navedenoj zakonskoj odredbi, taj propust suda predstavljao bi relativno bitnu povredu odredaba parničnog postupka.⁵⁷ Nalaz i mišljenje sudskog vještaka koje nije izvedeno po nalogu suda, niti je izvedeno na glavnoj raspravi nije pravno valjan dokaz, niti se na takvom dokazu može temeljiti sudska presuda.⁵⁸

Zakonodavac propisuje da, ako sud, na prijedlog stranke, odredi izvođenje dokaza vještačenjem, uvijek će odrediti rok u kojem vještak treba da pripremi i dostavi svoj nalaz i mišljenje.⁵⁹ Ukoliko uvaži prijedlog stranke, sud, prilikom određivanja izvođenja dokaza vještačenjem, rješenjem nalaže vještaku obim i predmet vještačenja, te rok za podnošenje pismenog nalaza i mišljenja.⁶⁰ Sud je, prilikom pozivanja vještaka na ročište za glavnu raspravu, dužan upozoriti vještaka o posljedicama izostanka sa ročišta.⁶¹

Na ovom mjestu mogla bi se otvoriti diskusija o tome kakva je posljedica propuštanja suda da upozori vještaka na posljedice njegovog propuštanja. Naime, može se postaviti pitanje, kakva bi situacija nastala ukoliko bi sud propustio da, u pozivu na ročište, upozori vještaka, a vještak zaista i propusti preduzeti svoje procesne dužnosti. Kada su stranke u pitanju, situacija je takva da, ukoliko bi stranka propustila preduzeti neko procesno ovlaštenje isključivo iz razloga jer je sud, kršeći načelo obaveznog poučavanja

⁵³ Čl. 148. st. 1. ZPP RS.

⁵⁴ Čl. 82. st. 1. ZPP RS.

⁵⁵ Čl. 150. ZPP RS.

⁵⁶ Čl. 151. st. 1. ZPP RS.

⁵⁷ Detaljnije Čizmić J., O vještačenju u parničnom postupku sa posebnim osvrtom na vještačenje u području medicine, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, br. 1/11, vol. 32. str. 171.

⁵⁸ Odluka Visokog trgovačkog suda Hrvatske, br. TŽ-3599/04, od 8. juna 2004. g., navedeno prema Čizmić J., op.cit., str. 171.

⁵⁹ Čl. 82. st. 1. ZPP RS.

⁶⁰ Čl. 150. ZPP RS.

⁶¹ Čl. 96. st. 2. ZPP RS.

⁵⁰ Čl. 411. st. 2. i čl. 413. st. 2. ZPP RS. Vidjeti Stanković G., Lazić S., Predlog za vraćanje u predašnje stanje, Pravna riječ, Banja Luka, br. 24/10, str. 379.

⁵¹ Triva S., Građansko procesno pravo I, Zagreb 1972, str. 309.

⁵² Zoroska-Kamilovska T., Koncentracija parničnog postupka, Pravni život, Beograd 13/07, str. 769.

Stojana Petrović:

Propuštanje i posljedice propuštanja preduzimanja procesnih dužnosti sudskog vještaka u parničnom postupku
Leakage and the consequences of failure to take procedural duties of the expert witness in civil proceedings

neuke stranke, nije upozorio na posljedice propuštanja, tada bi se moglo smatrati da je stranka iz opravdanih razloga propustila preduzeti svoje procesno ovlaštenje. Slična situacija je i sa vještakom. Naime, da bi on mogao podnijeti blagovremen i uredan nalaz, potrebno je da ga sud u svom dokaznom rješenju kojim određuje izvođenje dokaza vještačenjem o tome pouči. Drugim riječima, navedene dužnosti vještaka proizlaze iz dužnosti suda da u svom rješenju jasno i nedvosmisleno opredijeli predmet i obim vještačenja, kao i da vještaku odredi rok u kojem je on dužan podnijeti pismeni nalaz sudu. Ukoliko sud propusti da to učini u svom dokaznom rješenju, za pretpostaviti je da ni za vještaka ne mogu nastupiti posljedice dostavljanja neblagovremenog ili neurednog pismenog nalaza.⁶²

ZAKLJUČAK

Vještak, kao stručno lice koje, na prijedlog stranaka, a po odluci suda, učestvuje u parničnom postupku, ima određene procesne dužnosti i prava. Iz ovog kratkog istraživanja, moglo bi se zaključiti da propuštanja vještaka da preduzme svoje procesne dužnosti ne proizvodi procesne posljedice po stranke, jer je zakonodavac obezbijedio da lica koja, pored stranaka učestvuju u postupku, svojim pasivnim držanjem ne mogu odugovlačiti postupak i time škoditi procesnim interesima stranaka. Ipak, propuštanje vještaka u postupku otvara mogućnost za pokretanje adhezionog postupka, u kojem se vještak pojavljuje kao *ad hoc* stranka, kojoj sud, u skladu sa zakonskim uslovima, izriče kaznu. Osim toga, rad vještaka je podliježe i upravno-pravnoj kontroli od strane Stručne komisije i Ministarstva pravde.

LITERATURA

- Čizmić, J. (2011). *O vještačenju u parničnom postupku sa posebnim osvrtom na vještačenje u području medicine*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, br. 1/11.
- Janevski, A., Rakočević, M. *Ovlaštenje ili dužnost stranaka da ra-*

spravljaju pred sudom, Zbornik radova „Vladavina prava i pravna država u regionu“, Istočno Sarajevo.

- Kopanja, S. (2013). *Pravne posljedice stranačkog propuštanja u parničnom postupku Republike Srpske*, Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, br. 03/13.
- Medić, D. (2007). *Reforma parničnog postupka u Bosni i Hercegovini*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Banjoj Luci, br. 30/07.
- Petrović-Škero, V. *Prava i obaveze vještaka*, dostupno na <http://blog.sudskivestak.rs/prava-i-obaveze-vestaka/>, datum posjete 12.08.2016. g.
- Porodični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 54/02, 41/08).
- Preporuka Komiteta ministara zemalja članica Savjeta Evrope, br. R (84)5 – O načelima građanskog postupka za unapređivanje ostvarivanja pravde, od 28. februara 1984. g.
- Račić, R. (2008). *Parnično procesno pravo*, Banja Luka.
- Stanković, G. (1984). *Procesni položaj centra za socijalni rad kao organa starateljstva u građanskom sudskom postupku*, Saradnja suda i organa starateljstva u primeni novih porodičnih zakona, Beograd.
- Stanković, G., Lazić, S. (2010). *Predlog za vraćanje u predašnje stanje*, Banja Luka: Pravna riječ, br. 24/10.
- Zakon o parničnom postupku Hrvatske („Narodne novine“, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14).
- Zakon o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, 61/13).
- Zakon o parničnom postupku Srbije („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 72/11, 49/13- odluka Ustavnog suda, 74/13-odluka Ustavnog suda, 55/14).
- Zakon o vanparničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 36/09).
- Zakon o vještacima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 16/05, 65/08).
- Zoroska-Kamilovska, T. (2007). *Koncentracija parničnog postupka*, Beograd: Pravni život, 13/07.

Leakage and the consequences of failure to take procedural duties of the expert witness in civil proceedings

Stojana Petrović

LL.M, teaching asistent, Faculty of Law, University of Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina, s.petrovic@pravobl.org

Abstract: The author starts from the thesis that, unlike the civil parties of the proceedings, which have procedural authority, expert witness in civil proceedings has certain procedural duties, from the moment when the court orders presentation of evidence by expert testimony. In addition, the author of the paper deals with the comparative analysis of modalities and the importance of taking the procedural failure of duty by the expert, the passage of the parties and the court in civil proceed which affect the expert, as well as the presentation of arguments confirming the initial hypothesis that the failure of the expert witness in civil proceedings does not have the same character or the same consequences as a failure civil parties.

Keywords: court expert witness, litigation procedure, leakage, the consequences of failure.

⁶² Petrović-Škero V., *Prava i obaveze vještaka*, dostupno na <http://blog.sudskivestak.rs/prava-i-obaveze-vestaka/>, datum posjete 12.08.2016. g.